

POLICJA

KWARTALNIK KADRY KIEROWNICZEJ POLICJI

Volume 20, Issue 2

Year 2019

Korupcja — ujęcie prakseologiczne i ekonomiczne

Praktyczne aspekty udziału Policji w zabezpieczeniu majątkowym

Miejsce survivalu w ratownictwie medycznym

WYŻSZA SZKOŁA POLICJI W SZCZYTNI

NOWOŚCI WYDAWNICZE WYDAWNICTWA WYŻSZEJ SZKOŁY POLICJI

Andrzej Józef Kozłowski,
Marian Mroziewski,
Iwona Zofia Czaplicka-Kozłowska

**Zarządzanie w obszarze
zasobów dobra wspólnego.
Wybrane czynniki i efekty
zarządzania kadrami, logistyką
i finansami w administracji
publicznej i Policji**

ISBN 978-83-7462-674-3

oprawa miękka,
format B5,
ss. 200

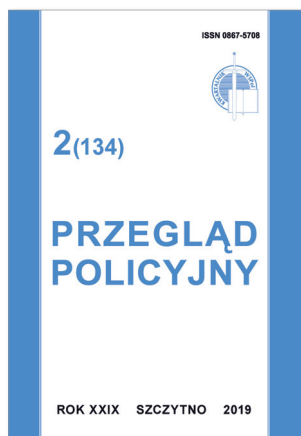

Anna Kalisz

**Problem pomówienia
funkcjonariusza Policji w ujęciu
prawnym i kryminologicznym**

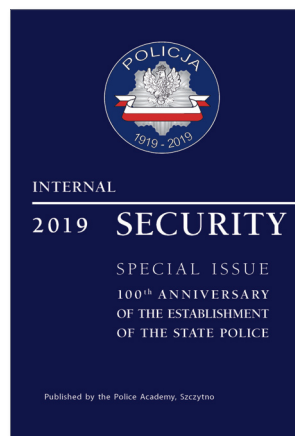
ISBN 978-83-7462-672-9

oprawa twarda,
format B5,
ss. 575

**Przegląd Policyjny
nr 2(134)**

oprawa miękka,
format B5,
ss. 264

Internal Security, Special Issue

**100th ANNIVERSARY
OF THE ESTABLISHMENT
OF THE STATE POLICE**

ISSN 2080-5268

oprawa miękka,
format B5,
ss. 150

POLICJA

KWARTALNIK KADRY KIEROWNICZEJ POLICJI

Komitet redakcyjny: przewodniczący — Marek Fałdowski; członkowie: Jarosław Szymczyk, Andrzej Szymczyk, Michał Stępiński, Irmina Gołębiewska, Małgorzata Borowik, Krzysztof Pobuta, Waldemar Zubrzycki, Magdalena Zubańska, Olga Balyńska, Wasyl Franczuk, Bence Mészáros, Iwona Klonowska

Zespół redakcyjny: Anna Świerczewska-Gąsiorowska (redaktor naczelny), Jarosław Kamiński (zastępca redaktora naczelnego), Agata Tyburska (sekretarz redakcji), Mariola Bil (redaktor językowy)

Redakcja wydawcy: Iwona Pac, Anna Stankiewicz (redakcja językowa), Adam Rogala (redakcja techniczna)

Wydawca: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, 12-100 Szczytno, ul. Marsz. J. Piłsudskiego 111, e-mail: wwip@wspol.edu.pl, telefony kontaktowe: 89 621 51 50 (red. nacz.), 89 621 59 21 (zast. red. nacz.), 89 621 51 02 (sekretarz red.), fax 89 621 54 48

© Wszelkie prawa zastrzeżone — WSPol Szczytno

ISSN 1640-9280

Wersją referencyjną tytułu jest wersja drukowana

Zdjęcie na okładce: I Bieg charytatywny z okazji 100. rocznicy powstania Policji Państwowej. Fot. Emovies grupa XART

SPIS TREŚCI

MATERIAŁY / MATERIALS

- Małgorzata Demiańczuk-Popiato, *Tekst pisany i analiza językoznawcza jako źródło wiedzy o autorze* / WRITTEN TEXT AND LINGUISTIC ANALYSIS AS A SOURCE OF INFORMATION ABOUT THE AUTHOR 2
- Waldemar Walczak, *Korupcja — ujęcie prakseologiczne i ekonomiczne* / CORRUPTION — PRAXEOLOGICAL AND ECONOMIC APPROACH 10

OKIEM PRAWNIKA / IN THE LAWYER'S EYES

- Artur Pytel, *Problematyka znaku „x” w świetle ustawy z 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych nowelizującej ustawę z 5 stycznia 2011 r. — Kodeks wyborczy* / PROBLEMS OF THE “X” SIGN IN THE LIGHT OF THE ACT OF 11 JANUARY 2018 ON AMENDING CERTAIN ACTS TO INCREASE THE PARTICIPATION OF CITIZENS IN THE PROCESS OF SELECTING, OPERATING AND CONTROLLING SOME PUBLIC BODIES AMENDING THE ACT OF JANUARY 5, 2011 — ELECTION CODE 22

Z DOŚWIADCZEŃ JEDNOSTEK POLICYJNYCH / FROM EXPERIENCES OF POLICE UNITS

- Leszek Domagalski, *Praktyczne aspekty udziału Policji w zabezpieczeniu majątkowym* / PRACTICAL ASPECTS OF POLICE PARTICIPATION IN SECURITY ON PROPERTY 35

MOIM ZDANIEM / IN MY OPINION

- Andrzej Kamiński, *Zatrudnienie na stanowisku sekretarki w jednostce organizacyjnej Policji — studium przypadku* / EMPLOYMENT IN THE POSITION OF A SECRETARY IN A POLICE ORGANIZATIONAL UNIT — CASE STUDY 43

RAPORT Z BADAŃ / RESEARCH REPORT

- Łukasz Kucharski, *Rola survivalu w ratownictwie medycznym* / THE ROLE OF SURVIVAL IN EMERGENCY MEDICINE 46

DOSKONALENIE ZAWODOWE / PROFESSIONAL PERFECTING

- Rafał Kochańczyk, Patryk F. Jaroszkiewicz, *System szkolenia funkcjonariuszy State Police w stanie Connecticut* / The Training System of the Connecticut State Police / THE TRAINING SYSTEM OF THE CONNECTICUT STATE POLICE 51

SPRAWOZDANIA / ACCOUNTS

- Anna Ćwiklińska, *Dziesięć lat obecności Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie w projektach programu Erasmus (+)* / TEN YEARS OF PRESENCE OF THE POLICE ACADEMY IN SZCZYTNO IN ERASMUS (+) PROJECTS 59

POLICYJNE CENTRUM INFORMACYJNE / POLICE INFORMATION CENTRE

- Karol Kuruś 68

BIBLIOTEKA WSPOL / LIBRARY OF THE POLICE ACADEMY IN SZCZYTNO

- Urszula Grzegorzczak, *Zjawisko korupcji — wybór publikacji dostępnych w Bibliotece Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie* / THE PHENOMENON OF CORRUPTION — SELECTION OF PUBLICATIONS AVAILABLE IN THE LIBRARY OF THE POLICE ACADEMY IN SZCZYTNO 70

FOTOKRONIKA / PHOTO CHRONICLE 73

MATERIAŁY

Małgorzata Demiańczuk-Popiało¹

Tekst pisany i analiza językoznawcza jako źródło wiedzy o autorze

Streszczenie: Tekst może dostarczyć wielu informacji o jego autorze dotyczących m.in. wieku, wykształcenia, pochodzenia. Grafizm, jak wskazują naukowcy, jest cechą tak wyjątkową, jak odcisk palca, zatem przydatność badań tego typu jest nieoceniona. Badanie warstwy językowej ma ogromne znaczenie. Przestępstwa dotychczas nieznane, takie jak cyberstalking czy mowa nienawiści, stały się codziennością, a sposobem wykrycia sprawcy może być właśnie analiza lingwistyczna. Pozwala ona zawęzić krąg osób podejrzanych i ograniczyć do grona posługujących się idiolektem o określonych cechach.

Słowa kluczowe: grafizm, idiolekt, analiza językowa, identyfikacja

Abstract: The text can provide a lot of information about its author, among others age, education, background. Graphism, as researchers point out, is as unique as a fingerprint, so the usefulness of this type of research is invaluable. The study of the language layer is of great importance. Hitherto unknown crimes such as cyberstalking or hate speech have become an everyday reality, and linguistic analysis may be the way to detect the perpetrator. It allows you to narrow down the circle of suspects and limit them to a group users of idiolect with specific characteristics.

Keywords: graphism, idiolect, linguistic analysis, identification

Wnikliwy odbiorca tekstu — mówionego lub pisanego — może na jego podstawie zdobyć wiele informacji na temat osoby, która go wygłosiła bądź napisała. Nie wszystkie teksty jednak mają ten sam ładunek cech: odczytany na głos tekst czyjegoś autorstwa może powiedzieć niewiele zarówno o autorze, jak i o czytającym; napisany odręcznie emocjonalny tekst ma właściwości identyfikacyjne porównywalne z odciskiem palca. Zależnie od tego, z jakim dokumentem mamy do czynienia — pisanym ludzką ręką czy wydrukowanym — będziemy mogli wskazać cechy graficzne pisma, właściwości drukarki, określić cechy idiolektu autora, bądź zbadać wszystkie te cechy.

Z pismem utrwalonym na papierze nierozzerwalnie związane są pewne elementy, których zbadanie może pomóc odpowiedzieć na pytania o tożsamość autora, a przynajmniej zawęzić krąg poszukiwań; są to np.: rodzaj papieru, środka piszącego², atramentu, typ drukarki lub — dzisiaj już rzadko — maszyny do pisania. Na podstawie analizy fizykochemicznej papieru można stwierdzić, z jakich materiałów powstał, czym był wybielany lub barwiony. Analiza składu atramentu pozwoli określić rodzaj zawartych

w nim barwników — naturalnych lub syntetycznych. Druk atramentowy jest wrażliwy na skutki promieniowania UV, a pod wpływem wody się rozmywa; w technologii cyfrowej jest to niemożliwe. Wady wydruku mogą pomóc w odnalezieniu drukarki, na której tekst wydrukowano: rozmyty, pochylony wydruk, toner wokół znaków, zniekształcenia, ubytki w krawędziach liter, cienie, smugi i pionowe linie to efekty usterek maszyny.

Kryminaliści, analizując dokument, mogą przeprowadzić:

- ekspertyzę techniczną — polegającą na zbadaniu wymienionych cech, weryfikacji autentyczności dokumentów, banknotów, pieczętek itp. oraz ustaleniu techniki ich wykonania, odtworzeniu wyglądu zniszczonych dokumentów w celu odczytania zamieszczonej na nich treści, ujawnianiu nieczytelnych (zamazanych, usuniętych, przerobionych, ukrytych) zapisów, ujawnianiu i odczytywaniu pisma wgłębionego, ustalaniu kolejności nanoszenia zapisów, badaniu wieku pisma³;
- ekspertyzę pisma ręcznego — na podstawie wyników badań dokumentów naukowcy są w stanie określić wiele cech autora⁴: jego przybliżony wiek, płeć, po-

¹ Dr Małgorzata Demiańczuk-Popiało — adiunkt w Instytucie Nauk Prawnych Wydziału Bezpieczeństwa i Nauk Prawnych Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie, absolwentka Uniwersytetu Warszawskiego; doktor nauk humanistycznych.

Kontakt z autorką za pośrednictwem redakcji.

² M. Goc, *Współczesny model ekspertyzy pismoznawczej. Wykorzystanie nowych metod i technik badawczych*, Warszawa-Szczecin 2015, s. 192–199.

³ Polskie Towarzystwo Kryminalistyczne, *Ekspertyzy dokumentów pismoznawcze „grafologia” i techniczne*, online, <<http://kryminalistyka.pl/kryminalistyczne-ekspertyzy-dokumentow>>, 6 sierpnia 2018 r.

⁴ M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki śledczo-sądowej*, Toruń 2009, s. 61–68.

ziom umysłowy, wykształcenie, grupę zawodową, środowisko społeczne, przynależność regionalną, światopogląd, poglądy polityczne, sytuację materialną i rodzinną, stan zdrowia⁵, zainteresowania, nawyki, lewo- lub praworęczność⁶, użycie alkoholu⁷ bądź środków odurzających, stan emocjonalny, warunki, w jakich dokument powstał. Tam, gdzie podstawą analizy jest treść dokumentu, możliwe jest wnioskowanie na temat powodu, celu i motywów pisania, umiejętności i poprawności wypowiadania się w formie pisemnej, wprawy w pisanie⁸. Deformacje grafizmu mogą świadczyć o podeszłym wieku piszącego, patologii, nietrzeźwości bądź celowym maskowaniu.

W niniejszym artykule przedstawione zostały dwa rodzaje analizy: na podstawie cech graficznych pisma i treści tekstu. Opis właściwości środka piszącego oraz podłoża, na którym powstał zapis (należy pamiętać, że nie zawsze jest to papier), a także znaków towarzyszących tekstowi (znaki wodne, pieczęcie itp.) — jako elementów analizy technicznej⁹ — pominięto. Tematyka dotycząca

identyfikacji grafologicznej oraz identyfikacji na podstawie zawartości leksykalnej wypowiedzi pisanej jest jednak tak rozległa, że całości problemu nie sposób zawrzeć w jednym artykule. W publikacji zostały więc wspomniane jedynie niektóre elementy pozwalające rozróżnić autorów tekstów pisanych, lecz bogata literatura przywołana w przypisach pozwoli zainteresowanym uzupełnić wiedzę dotyczącą cech formalnych i językowych w badaniach pismoznawczych.

Identyfikacja na podstawie cech graficznych pisma

Każdy, nawet niezbyt uważny obserwator, jest w stanie odpowiedzieć na pytanie, czy dwa różne teksty napisała ta sama osoba — można je rozróżnić już choćby na podstawie wielkości liter lub pochylenia pisma. Oprócz tego, co widać na pierwszy rzut oka, pismo odręczne ma wiele elementów, których charakterystyka wydatnie pomaga w identyfikacji osoby piszącej, a ze znaczenia których często nie zdajemy sobie sprawy, takich jak znaki diakrytyczne, kierunek oznaczeń samogłosek nosowych *ą*, *ę*, sposoby inicjowania, kończenia i łączenia liter. Część piszących w ogóle liter nie łączy¹⁰, część pisze płynnie, łącząc wszystkie litery, lecz są też tacy, którzy łączą tylko określone ich zestawienia. Podczas analizy pisma ręcznego bada się kształt, wielkość liter¹¹, kąt ich nachylenia, a także ich rysunek w zależności od liter sąsiednich, różnica w sposobie kreślenia liter bowiem często wynika z ich położenia w wyrazie¹².

Próbki pisma zamieszczone poniżej zawierają takie same elementy kreślone w różny sposób. Warto jednak zwrócić uwagę na zapis kropek nad literami diakrytyzowanymi. Mają one niejednorodny kształt: kótek, kresek lub właśnie kropek. W niektórych przypadkach ich kształt jest zależny od położenia litery w wyrazie, kropki bywają bowiem łączone z literami następującymi po literach diakrytyzowanych lub zmieniają swoje miejsce. Różne zapisy mogą pojawić się w jednym dokumencie, lecz często są jedną z cech dystyngtywnych pisma danej osoby.

⁵ Patrz np.: K. Rzepińska, *Zaburzenia pisma spowodowane brakiem okularów u osób cierpiących na dalekowzroczność* [w:] R. Łuczak (red.), *Identyfikacja rękopisów. Wybrane problemy*, Warszawa 2011, s. 117–169; R. Nazdrowicz, *Próba określenia cech charakterystycznych pisma osób z zespołem ADHD* [w:] J. Wilczewska, R. Nazdrowicz, M. Jankowska, O. Przybysz, *Wybrane zagadnienia z zakresu badań identyfikacyjnych rękopisów*, Warszawa 2010, s. 105–184; C. Grzeszyk, M. Piaskowska, *Wpływ czynników endogennych i egzogennych na grafizm pisma ręcznego* [w:] C. Grzeszyk (red. nauk.), *Kryminalistyczne badania pismoznawcze*, Warszawa 2006, s. 126–135; C. Grzeszyk, *Wpływ czynników psychofizjologicznych oraz zmian patologicznych na obraz pisma testamentów* [w:] C. Grzeszyk (red. nauk.), *Kryminalistyczne badania pismoznawcze*, Warszawa 2006, s. 164–171; A. Łuszczuk, *Epizod amnestyczny i jego obraz w piśmie ręcznym* [w:] Z. Kegel (red.), *Materiały IV Wrocławskiego Sympozjum...*, wyd. cyt., s. 113–122.

⁶ K. Pacholczak, *Możliwość identyfikacji leworęczności na podstawie mikroskopowej obserwacji linii graficznej pisma* [w:] R. Łuczak (red.), *Identyfikacja rękopisów. Wybrane problemy*, Warszawa 2011, s. 43–114; T. Widta, *Znamiona grafizmu leworęcznego* [w:] Z. Kegel (red.), *Materiały IV Wrocławskiego Sympozjum Badań Pisma*, Wrocław 13–15 września 1990 roku, Wrocław 1992, s. 9–13.

⁷ Zmiany w obrazie pisma (m.in. powiększanie rozmiarów pisma, wydłużanie adiustacji końcowych, powiększanie pętli) pojawiają się już w wypadku stężenia alkoholu we krwi w granicach 0,4–0,6‰, zob. M. Owoc, *Podpis osoby niepoczytalnej. Problematyka kryminalistyczna*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2004, t. 5, s. 158. Podpis osoby, w której krwi stężenie alkoholu wynosi ponad 0,5‰ nie ma wartości procesowej, a jej tożsamość i stan psychofizyczny muszą zostać stosownie udokumentowane, zob. M. Owoc, *Podpis osoby niepoczytalnej. Problematyka procesowa* [w:] M. Lisiecki, M. Zajder, *Procesowo-kryminalistyczne czynności dowodowe. Materiały pokonferencyjne*, Szczepno 2003, s. 129.

⁸ Ciekawe wyniki, jeśli chodzi o identyfikację osoby na podstawie napisanego tekstu, można uzyskać także na podstawie analizy językoznawczej. W badaniach pisma wykorzystuje się takie cechy, jak dialekt, różnego rodzaju błędy językowe, charakterystyczne zwroty i ich częstotliwość oraz interpunkcję.

⁹ Warto jednak wspomnieć o zasadności przeprowadzania tego typu badań. Prof. P. Girdwoyń opisuje sprawę tzw. dzienników Hitlera. W 1982 r. trzy niezależne ośrodki badawcze uznały, że na pewno wyszły one spod ręki Hitlera. Badania techniczne pokazały jednak, że papier i nitka zszywająca zeszyty były wyprodukowane długo po wojnie, PAP/fc, *Jak stwierdza się autentyczność dokumentów? Ekspert wyjaśnia metody*, zapis rozmowy z prof. Piotrem Girdwoyniem z Katedry Kryminalistyki

Uniwersytetu Warszawskiego, online, <<https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1586048,Jak-stwierdza-sie-autentycznosc-dokumentow-Ekspert-wyjasnia-metody>>, 19 czerwca 2018 r.

¹⁰ Pismo złożone z pojedynczych liter jest często stosowane przez osoby, które ze względu na wyuczony lub wykonywany zawód dobrze opanowały pismo techniczne. Teksty napisane w ten sposób są czytelne i jednoznaczne.

¹¹ Założenie, że niezmienną cechą pisma, niezależnie od kąta jego nachylenia i wielkości liter, jest stosunek rozmiarów jego poszczególnych elementów, leży u podstaw opracowania metody grafometrycznej. Istotne w tym wypadku jest m.in. położenie poprzeczki w literze „t”, częstotliwość przerw w wyrazie, zob. A. Koziczak, *Metody pomiarowe w badaniach pismoznawczych*, Kraków 1997, s. 52–53.

¹² Wymienione cechy, a także odmiany jednobrzmiących liter i zależność ich zapisu od towarzyszących im zespołów literowych bada się za pomocą metody sygnalitycznej, zob. A. Koziczak, *Metody pomiarowe...*, wyd. cyt., s. 50–51.

Można więc na jego podstawie [pisma] bardzo dużo dowiedzieć się o osobowości, stanie zdrowia, stanach emocjonalnych i psychicznych, dożeniach, potrzebach i charakterze danego człowieka. Można określić, na czym piszącemu zależy [...], czy jest osobą zrównoważoną emocjonalnie i psychicznie lub czy przeżywa jakiegoś traumatyczne doświadczenia. Analiza pisma (a nawet samego podpisu) może nam znacząco pomóc w negocjacjach, gdyż podobnie jak słowa naszej mowy, sposób intonacji i inne cechy niewerbalne pomogą nam skupić się na ważnych potrzebach adwersaria.

Ryc. 1. Znaki diakrytyczne — różnice w zapisie kropki
Źródło: opracowanie własne

Poznawszy nawyki piszącego, już na wstępnym etapie badania dokumentu jesteśmy w stanie z dużym prawdopodobieństwem stwierdzić, czy należy on do grona przypuszczalnych autorów danego tekstu. Utrwalone zachowania pisarskie trudno jest bowiem kontrolować, szczególnie podczas swobodnego pisania, kiedy autor nie zakłada wprowadzenia kogoś w błąd. Takim nawykiem jest już np. wybór rodzaju papieru (gładki lub z liniaturą), środka piszącego (długopis, ołówek, pióro itp.), kroju czcionki podczas pisania z wykorzystaniem komputera.

Rozmieszczenie tekstu na kartce (topografia) jest jednym z elementów, które również już na początku analizy może pomóc zidentyfikować piszącego¹³. Istotne jest to, ile miejsca piszący pozostawił po lewej i prawej stronie tekstu, czy stosował wcięcia akapitowe, gdzie umieścił nagłówki i podpisy (ryc. 2). Nacisk środka piszącego na kartkę (duży, mały, stały, zmienny), wznoszenie się pisma bądź opadanie mogą świadczyć o pewnym wyrobieniu piszącego bądź emocjach towarzyszących pisaniu. Duże znaczenie w identyfikacji piszącego ma także impuls pisma¹⁴ — od fragmentów liter charakterystycznych dla pisma dzieci, po ciągi wyrazów.

¹³ J. Wilczewska, *Katalog graficznych cech pisma* [w:] J. Wilczewska, R. Nazdrowicz, M. Jankowska, O. Przybysz, *Wybrane zagadnienia...*, wyd. cyt., s. 23–24.

¹⁴ Impuls pisma — liczba znaków pisanych jednym ruchem ręki.

Istnienia wielu cech pisma, które wykorzystują analitycy w identyfikacji, nawet sobie nie uświadamiamy, przez co nie jesteśmy w stanie zmienić sposobu pisania tak, aby nie można go zidentyfikować. Modyfikować pismo możemy jedynie w niewielkim stopniu ze względu na określone (ograniczone) zdolności manualne: możemy obniżyć klasę pisma, nie odwrotnie¹⁵.

W badaniach grafologicznych duże znaczenie ma materiał porównawczy, który powinien być obszerniejszy niż dowodowy, i przystający, tzn. podpis winien być zestawiany z podpisami, a teksty dłuższe — odpowiednio z tekstami podobnej długości. Mimo wypracowanego kształtu pisma, często stosujemy bowiem różne rozwiązania graficzne.

Szczególną formą graficzną jest podpis, który nie zawiera wielu elementów, a poziom automatyzacji jego składania — ze względu na dużą częstotliwość wykonywania owej czynności — jest bardzo wysoki. Właśnie z powodu owej automatyzacji między podpisem danej osoby a tekstem innego rodzaju przez nią napisanym mogą występować różnice¹⁶. Zestawianie cech pisma uwidoczniionych w kilkukiliterowym wyrazie i wielowyrzowym tekście jest zatem bezzasadne.

Ekspertyza pismoznawcza w wypadku podpisu jest bardzo złożona¹⁷. Badacze pisma są zdania, że jeśli mamy dwa identyczne podpisy, to przynajmniej jeden z nich jest sfałszowany¹⁸. Ruchy pisarskie mają charakter nabyty, nie mogą więc się wiernie powtarzać¹⁹. W analizie pismoznawczej opinia jest wydawana na podstawie podobieństwa kreślenia poszczególnych znaków graficznych wynikającego z nabytego nawyku. Nikt nie jest w stanie dwukrotnie nakreślić znaku w identyczny sposób, nie zrobią tego też dwie różne osoby. „Identyczność dwóch podpisów należy utożsamiać z ich fałszerstwem dokonany przez skopiowanie podpisu lub przeniesienie za pomocą odpowiedniej techniki z jednego oryginału lub kopii na inne lub to samo podłoże”²⁰.

¹⁵ Próby zmiany kształtu pisma mogą polegać m.in. na zmianie naturalnego kąta pochylenia pisma, różnicowaniu rozmiarów znaków, pisanie ręką nienawykłą do pisania, wprowadzeniu manierezmów graficznych, zob. R. Gawlik, *Identyfikacja grafizmu wykonanego ręką nienawykłą do pisania na podstawie podpisów pełnobrzmiących* [w:] R. Łuczak (red.), *Identyfikacja rękopisów. Wybrane problemy*, Warszawa 2011, s. 12–13.

¹⁶ Teksty krótkie i bardzo krótkie (podpisy, adresy na kopercie itp.) badano, wykorzystując metodę Langenbrucha. Zgodnie z założeniem, pismo każdej osoby ma charakterystyczne rytmy i rozmieszczenie, niezmiennie nawet w wypadku pisania inną ręką lub „drukowania”, zob. A. Koziczak, *Metody pomiarowe...*, wyd. cyt., s. 51.

¹⁷ M. Goc, *Badania dokumentów* [w:] E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka — czyli rzecz o metodach śledczych*, Warszawa 2011, s. 385, 392–394.

¹⁸ PAP/fc, *Jak stwierdza się autentyczność...*, wyd. cyt.

¹⁹ T. Widła, *Względna stabilność grafizmu* [w:] Z. Kegel (red.), *Problematyka dowodu z ekspertyzy dokumentów*, Wrocław 2002, s. 213.

²⁰ C. Grzeszyk, E. Grzeszyk-Kiliańska, *Pismo jako wytwór psychofizyczny człowieka* [w:] C. Grzeszyk (red.), *Kryminalistyczne badania pismoznawcze*, Warszawa 2006, s. 67.

Można więc na jego podstawie [pisma] bardzo dużo dowiedzieć się o osobowości, stanie zdrowia, stanach emocjonalnych i psychicznych, doświadczeniach, potrzebach i charakterze danego człowieka. Można określić, na czym piszącemu zależy [...] czy jest osobą zrównoważoną emocjonalnie i psychicznie lub czy przeżywa jakieś traumatyczne doświadczenia. Analiza pisma (a nawet samego podpisu) może nam znacząco pomóc w negocjacjach, gdyż podobnie jak słowo naszej mowy, sposób intonacji i inne cechy niewerbalne pomogą nam skupić się na ważnych potrzebach adwersarza.

Można więc na jego podstawie [pisma] bardzo dużo dowiedzieć się o osobowości, stanie zdrowia, stanach emocjonalnych i psychicznych, doświadczeniach, potrzebach i charakterze danego człowieka. Można określić, na czym piszącemu zależy [...], czy jest osobą zrównoważoną emocjonalnie i psychicznie lub czy przeżywa jakieś traumatyczne doświadczenia. Analiza pisma (a nawet samego podpisu) może nam znacząco pomóc w negocjacjach, gdyż podobnie jak słowo naszej mowy, sposób intonacji i inne cechy niewerbalne pomogą nam skupić się na ważnych potrzebach adwersarza.

Można więc na jego podstawie [pisma] bardzo dużo dowiedzieć się o osobowości, stanie zdrowia, stanach emocjonalnych i psychicznych, doświadczeniach, potrzebach i charakterze danego człowieka. Można określić, na czym piszącemu zależy [...], czy jest osobą zrównoważoną emocjonalnie i psychicznie lub czy przeżywa jakieś traumatyczne doświadczenia. Analiza pisma, a nawet samego podpisu, może nam znacząco pomóc w negocjacjach, gdyż podobnie jak słowo naszej mowy, sposób intonacji i inne cechy niewerbalne pomogą nam skupić się na ważnych potrzebach adwersarza.

Można więc na jego podstawie [pisma] bardzo dużo dowiedzieć się o osobowości, stanie zdrowia, stanach emocjonalnych i psychicznych, doświadczeniach, potrzebach i charakterze danego człowieka. Można określić, na czym piszącemu zależy [...] czy jest osobą zrównoważoną emocjonalnie i psychicznie lub czy przeżywa jakieś traumatyczne doświadczenia. Analiza pisma [a nawet samego podpisu] może nam znacząco pomóc w negocjacjach, gdyż podobnie jak słowo naszej mowy, a sposób intonacji i inne cechy niewerbalne pomogą nam skupić się na ważnych potrzebach adwersarza.

Ryc. 2. Topografia tekstu — przykłady rozmieszczenia tekstu na kartce
Źródło: opracowanie własne

Materiał badany należy zestawiać z materiałem porównawczym powstałym w podobnym czasie. Pismo osoby dorosłej jest bowiem zupełnie inne niż pismo dziecka. U dzieci rozpoczynających naukę pisania pracuje całe przedramię, dopiero później mechanizm pisania przenosi się na mięśnie dłoni i palców²¹. Z czasem zmienia się także pismo dorosłego²². Skłonność do modyfikowania wzorów kaligraficznych nauczanych w szkole ujawnia się zwykle już we wczesnym etapie edukacji. Odstępstwa te z cza-

sem stają się coraz wyraźniejsze — wprowadzamy własne uproszczenia, zdobienia, nabieramy wprawy w pisanie, zwiększamy jego tempo²³. Wraz z utrwalaniem umiejętności pisania przestajemy kontrolować formę liter i zaczynamy je modyfikować, większą wagę przywiązujemy natomiast do treści. Od ok. 13. roku życia do osiągnięcia wieku starczego pismo ludzkie się stabilizuje i indywidualizuje, nawet w wypadku osób o niskim poziomie wykształcenia²⁴.

²³ M. Kulicki, V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, *Kryminalistyka. Wybrane zagadnienia...*, wyd. cyt., s. 615.

²⁴ Zob. tamże. Autorzy przytaczają przykład analfabety składającego na dokumentach podpis, którego wzór opanował przed wielu laty. Cechą owych podpisów był błąd w budowie jednej litery.

²¹ C. Grzeszyk, E. Grzeszyk-Kiliańska, *Pismo jako wytwór...*, wyd. cyt., s. 58.

²² Zob. A. Koziczak, *Metody pomiarowe...*, wyd. cyt., s. 16.

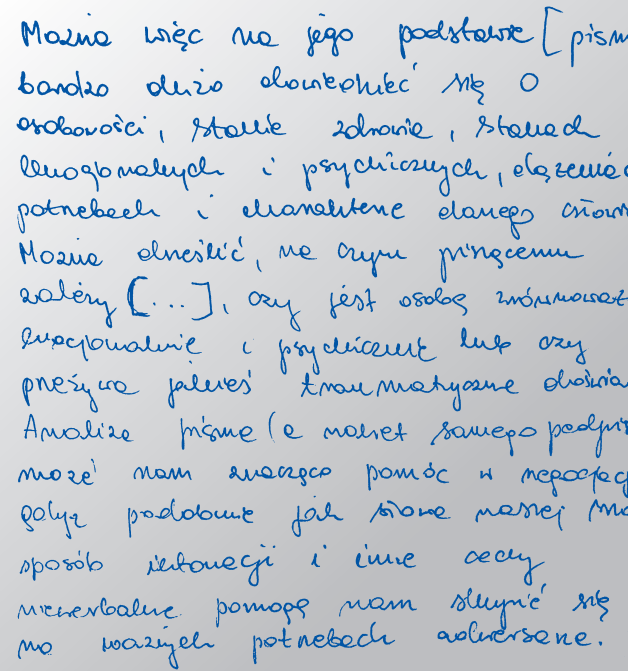
Pismo osób starszych nabiera cech świadczących o spadku sprawności manualnej: litery stają się większe, zwiększają się odległości między znakami, zmniejsza się płynność linii.

Problematyka dotycząca rozróżniania pisma ręcznego kobiet i mężczyzn nabrała znaczenia w momencie, kiedy — w związku ze wzrostem odsetka kobiet pracujących w administracji — zwiększyła się także liczba przestępstw przeciwko dokumentom popełnianych przez kobiety. Badania nie wykazały jednoznacznie, że pewne cechy występują jedynie w piśmie mężczyzn, inne zaś — tylko w piśmie kobiet; okazało się jednak, że częstotliwość występowania określonych cech jest różna w zależności od płci autora. Kobiety piszą wolniej, staranniej, a litery kreślone przez nie częściej są owalne, niepochylone; nacisk środka piszącego na podłoże jest mniejszy niż w wypadku pisma mężczyzn. Z badań prof. Tadeusza Widły wynika, że litery pisane przez mężczyzn często są mniejsze, ostro zakończone, bez łączników; kobiety mają natomiast tendencję do skracania górnej części liter wysokich²⁵.

W sposobie pisania odzwierciedla się również poziom wykształcenia. Pismo osób, które ukończyły jedynie szkołę podstawową, jest najmniej wyrobione, litery są różnej wielkości, odstępy między wyrazami nie są stałe. W dłuższych tekstach brakuje wcięć akapitowych i znaków interpunkcyjnych. Kolejne lata edukacji pozwalają kształcić w piśmie proporcje wielkościowe i niwelować nacisk środka pisarskiego na podłoże; w piśmie absolwentów szkół podstawowych i zawodowych często na odwrocie strony pojawia się wyraźny relief. Krótkie doświadczenie szkolne jest ponadto przyczyną błędów ortograficznych, które dwukrotnie częściej pojawiają się w tekstach osób z wykształceniem podstawowym niż średnim. Kolejna różnica dotyczy impulsu pisma — osoby z wykształceniem podstawowym kreślą osobno litery i sylaby, absolwenci szkół średnich i wyższych — sylaby i całe wyrazy. Pismo osób z wyższym wykształceniem jest zmodyfikowane w dużo większym stopniu i bardziej odbiega od wzorca szkolnego niż pismo absolwentów szkół podstawowych i średnich. Mirosław Owoc przeanalizował zmiany w podpisach osób od czasu szkoły do dojrzałości. Okazało się, że w piśmie ucznia cech charakterystycznych jest bardzo mało, pismo jest czytelne — znaki mają kształt zbliżony do elementarzewego, są duże; impuls literowy, nacisk środka pisarskiego na podłoże jest stały. Podpis tej samej osoby w wieku dorosłym można opisać za pomocą cech przeciwstawnych: dużo elementów charakterystycznych, czytelność pisma nieoczywista, znaki są uproszczone, dopasowane do indywidualnej ekonomii ruchów, impuls od literowego po wyrazowy, nacisk środka pisarskiego mocno zróżnicowany²⁶.

²⁵ T. Widła, *Cechy płci w piśmie ręcznym*, Katowice 1986.

²⁶ M. Owoc, *Ewolucja podpisu szkolnego w dojrzały [w:] R. Cieśła, Współczesna problematyka badań dokumentów*, Wrocław 2015, s. 167.

Można więc na jego podstawie [pismo
bardzo dużo odczytać] np. o
osobowości, stanie zdrowia, stanie
emocjonalnym i psychicznym, oświeceniu
potrzebach i charakterze danego człowieka.
Można określić, czy osoba przynajmniej
walczy (...), czy jest osobą zmęczoną
emocjonalnie i psychicznie lub czy
przeżyła jakieś traumatyczne doświadczenia.
Analiza pisma (z naciskiem na samą podpisy)
może nam również pomóc w rozpoznaniu
głównie podobnie jak w innych metodach
sposób funkcjonacji i inne cechy
nieverbalne pomoże nam odkryć np.
możemy też potrzebować odpowiednich.

Ryc. 3. Zróżnicowanie nacisku środka pisarskiego na podłoże
Źródło: opracowanie własne

Z wykształceniem może się łączyć, choć nie zawsze wprost, przynależność do określonej grupy zawodowej. Badania, którym poddano próbki pisma osób wykonujących różne zawody, wykazały pewną stałą różnorodność. Pracownicy umysłowi mają bardziej dynamiczne, staranne pismo, proporcjonalnie rozmieszczone na podłożu. Pismo ma impuls sylabowy lub sylabowo-wyrazowy. Pismo osób wykonujących pracę fizyczną jest mniej wyrobione, mniej dynamiczne. Odstępy między wyrazami nie są stałe, a litery kreślone impulsem literowym. Przyczyną, jak wskazują badacze, może być m.in. charakter pracy osób posługujących się na co dzień narzędziami mechanicznymi, których częste używanie deformuje poszczególne części dłoni²⁷.

Do dzisiaj lekturą obowiązkową dla grafologów jest książka Henryka Kwiecińskiego *Grafologia sądowa*²⁸. Na podstawie wielu badań autor wysunął tezę, iż osoba pisząca starannie nie zawsze ma „ładną” osobowość. To niekształtne litery świadczą o szybkości myślenia, dobrym wykształceniu i charyzmie. Na kształt pisma ma wpływ ponadto charakter wykonywanej pracy. Często osoby mające wykształcenie techniczne posługują się tzw. pismem technicznym, nauczyciele nauczania początkowego piszą jak dzieci, pismo lekarzy jest zaś nieczytelne.

Podczas analizy graficznej pisma należy uwzględnić wiele dodatkowych elementów, jak np. kwestię zmęczenia fizycznego. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono, że skutkiem wysiłku fizycznego są: pogorszenie

²⁷ C. Grzeszyk, M. Piaskowska, *Wpływ czynników...*, wyd. cyt., s. 122–123, 124–125.

²⁸ H. Kwieciński, *Grafologia sądowa. Zasady ekspertyzy dokumentów i analizy pisma*, Warszawa 1936.

czytelności pisma, zmiana obrazu z owalnego na ostrokątny, zmiana wielkości, umiejscowienia i kształtu znaków diakrytycznych, powiększenie odstępów między literami. Klasa pisma w wypadku zmęczenia fizycznego piszącego obniża się częściej u osób po sześćdziesiątym roku życia, osób z objawami chorób układu krwionośnego lub oddechowego oraz osób pracujących umysłowo. W wypadku pracujących fizycznie i młodszych zjawisko to jest znacznie rzadsze²⁹.

Warto wspomnieć o wykorzystaniu grafologii w badaniach cech osobowości człowieka. Mimo sceptycznego stosunku wielu naukowców zajmujących się problematyką pisma do łączenia cech pisma z cechami charakteru zwolennicy tej metody zapewniają, że możliwe jest stworzenie „portretu psychologicznego” autora tekstu napisanego odręcznie. Twierdzą oni, że dzięki tej metodzie można określić rodzaj pobudliwości, zainteresowania, wyobraźnię, pamięć, logiczność myślenia, uzdolnienia intelektualne i manualne³⁰.

Taką analizą zajmował się m.in. Rafał Schermann, grafolog żyjący na przełomie XIX i XX w. Początkowo uważany za szarlatana Schermann na podstawie kształtu liter odczytywał nie tylko cechy osobowości autora, lecz opisywał także jego wygląd. Paranormalną zdolność do swoistego jasnowidzenia początkowo próbowano podważać, z czasem jednak wątpliwości zostały zastąpione wielokrotnymi weryfikacjami potwierdzającymi jego niezwykły talent. Schermann opisał analizowane przypadki, szczegółowo wyjaśniając mechanizmy pozwalające na formułowanie wniosków umożliwiających czytelnikom samodzielne badania³¹.

W badaniach uwzględnia się m.in. kąt pochylenia pisma, nacisk środka piszącego na podłoże, strefy pisma, kompozycję. Aby stworzyć możliwie kompletny obraz osoby, umożliwia jej wybór środka piszącego oraz rodzaju papieru. O znaczeniu tych elementów w identyfikacji autora tekstu była mowa wyżej.

Analitycy zajmujący się tym rodzajem badań pisma przytaczają przykłady trafnych diagnoz, np.: „Niestąłość nastrojów, porywczność, skłonność do okrucieństwa w stosunku do otaczających ludzi. Skłonność do utopijnego myślenia. Z natury ambitny, pyszałkowaty, pragnie sławy, pozbawiony zdolności do określania swego właściwego miejsca w życiu i w związku z tym do odpowiedniego postępowania. Pożąda znacznie więcej niż potrafi odpowiednio do swoich zdolności”³². Przytoczona analiza dotyczy 28-letniego Adolfa Hitlera.

Grafizm jest szczególną warstwą pisma — jest niepowtarzalny. „W 1970 r. J.H. Rogers dokonał obliczeń statystycznych, dowodząc, że prawdopodobieństwo powtórzenia się dwóch grafizmów wymaga nieobliczalnie wielkiej liczby badanych próbek. Około 30³⁰ czyli około 2.056 z 41 zerami. W Polsce badania na mniejszą skalę przeprowadzono w sprawach »Janki«, »Wampir« »Otwock«, gdzie porównano ze sobą setki tysięcy pism. Ani razu nie natrafiono na pisma identyczne”³³. Analizy cech graficznych pisma umożliwiają bezpośrednią identyfikację danego wykonawcy — podobnie jak analiza odcisków palców czy DNA.

Identyfikacja na podstawie treści tekstu i idiolektu osoby piszącej

Analiza treści tekstu jest zwykle związana z badaniem warstwy językowej. W badaniach zwraca się uwagę m.in. na zgodność wypowiedzi z normą językową, obecność regionalizmów, elementów gwar środowiskowych, bogactwo słownictwa, obecność skrótów i skrótowców, poziom skomplikowania składniowego. Istotna jest także zawartość treściowa, która może wskazywać na rodzaj zainteresowań autora, nastawienie emocjonalne do przekazywanych treści, sposób relacjonowania tematu (chaotyczny, uporządkowany)³⁴. Są to cechy zarówno tekstów mówionych³⁵, jak i pisanych. Ulotność mowy i konieczność zachowania pewnego tempa komunikacji sprawia jednak, że podczas konstruowania wypowiedzi ustnej niedostatecznie dbamy o jej poprawność, nie dobieramy środków językowych tak uważnie, jak to się dzieje w wypadku tworzenia tekstu pisanego.

Pewnych naleciałości językowych nie jesteśmy jednak w stanie się pozbyć i ukryć swoistych cech naszego idiolektu. Zdaniem Marii Cioski, jednostka, która osiągnęła awans społeczny, dużo łatwiej to zamanifestuje, zdobywając formalne wykształcenie, upodabniając się ubiorem do nowego środowiska, zachowując się podobnie jak otoczenie, niż pełną umiejętnością posługiwania się odmianą języka właściwą nowemu środowisku. Leksyka i gramatyka przyswojone w dzieciństwie stanowią najtrwalszą i najmniej podatną na zmiany warstwę językową. Próby maskowania takiej zmiany w tekstach pisanych obnaża skłonność do ulegania wpływowi języka oficjalnego, urzędowego; wyrazy niedostatecznie przyswojone bywają niewłaściwie używane. W skrajność o charakterze przeciwnym popadają osoby należące do elity intelektualnej. Pewne swojej erudycji pozwalają sobie na dużą swobodę językową, a nawet pewną nonszalanję: archaizmy, kolo-

²⁹ C. Grzeszyk, M. Holeksa, *Zmiana grafizmu pisma ręcznego i podpisów pod wpływem wysiłku fizycznego* [w:] C. Grzeszyk, (red. nauk.), *Kryminalistyczne badania...*, wyd. cyt., s. 199, 204.

³⁰ A. Obrębska, I. i J. Polańscy, *Pismo a ty*, Warszawa 1988, s. 6; zob. też: J.P. Zajęczkowski jr, *Grafologia. Charakter pisma mówi wszystko o człowieku*, Warszawa 1990; A. Lüke, A. Lang, *Sztuka grafologii czyli Twój podpis mówi za Ciebie*, Wrocław 1993.

³¹ R. Schermann, *Pismo nie kłamie. Psychografologia z ilustracjami*, Kraków 1939.

³² A. Obrębska, I. i J. Polańscy, *Pismo a ty...*, wyd. cyt., s. 6.

³³ J. Bartosiewicz, *Problematyka błędów w badaniach porównawczych pisma ręcznego i podpisów*, „Problemy Kryminalistyki” 1994, nr 206, s. 7.

³⁴ A. Koziczak, *Metody pomiarowe...*, wyd. cyt., s. 45–46.

³⁵ M. Popiało, A. Sęk, *Identyfikowanie osoby na podstawie mowy. Wybrane determinanty*, „Policja. Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji” 2018, nr 3, s. 2–9.